

Hoogwater en dassenholen in de Maasdijk

Notitie van de Zoogdierverseniging:

DATUM	20 AUGUSTUS 2021
PROJECTNUMMER	2020.048J
PROJECTNAAM	RISICOANALYSES EN ADVIES AA EN MAAS
OPDRACHTGEVER	WATERSCHAP AA EN MAAS
STATUS	DEFINITIEF
AUTEUR(S)	TON POPELIER & VILMAR DIJKSTRA
PROJECTLEIDER	VILMAR DIJKSTRA
DOCUMENTNUMMER	N2021.028

Bezoekadres:

Natuurplaza, Mercator III
Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen

Triodosbank: 78.49.24.767
IBAN: NL08 TRIO 0784 9247 67
BIC: TRIONL2U

BTW/VAT: 81.45.11.351.B01
KvK: 09148054

1. Inleiding

Medio juli 2021 werd het stroomgebied van de Maas in Oost-België en Zuid-Limburg getroffen door extreme regenval. De toevloed van het rivierwater heeft grote impact gehad op het werkgebied van Waterschap Aa en Maas (WSAM, figuur 1). Op 15 juli 2021 heeft het Calamiteitenteam Hoogwater van WSAM, voorgezeten door de Dijkgraaf, opdracht gegeven om een aantal dassenburchten te ontmantelen die zij als een onaanvaardbaar risico voor de Maasdijk beschouwde.

De Zoogdierverseniging (ZV) heeft de ecologische begeleiding van deze urgente actie verzorgd. In deze notitie wordt uiteengezet hoe de ontmanteling te werk is gegaan, wat er aan dassenholen verloren is gegaan, evenals een advies of en welke compensatie gerealiseerd moet worden.

Figuur 1. Hoogwater tussen Cuijk en Grave.

2. Kaderzetting

De aangescherpte eisen aan primaire waterkeringen, waaronder de Maasdijk, hebben ertoe geleid dat WSAM dijkverbeteringsprojecten heeft opgestart; op dit moment zijn er 2 opgestart, namelijk voor de meest kwetsbare dijktrajecten Ravenstein-Lith (project Meanderende Maas) en Cuijk-Ravenstein (project Dijkverbetering Cuijk-Ravenstein).

Langs de Maasdijk bevinden zich dassenburchten en -holen, die een gevaar voor de veiligheid van de dijk kunnen vormen. Ontmanteling hiervan wordt als onvermijdelijk gezien. In opdracht van WSAM heeft de ZV recent een Plan van Aanpak opgesteld waarbij de risicovolle situaties in het gehele dijktraject Cuijk-Ravenstein-Lith in kaart werden gebracht en een adequate aanpak per burchtlocatie werd aangedragen (Dijkstra & Popelier 2021a).

Aangezien bij ontmanteling (en andere minder ingrijpende werkzaamheden) in strijd met de

Wet Natuurbescherming gehandeld wordt, is een ontheffingstraject met de Faunabeheereenheid Brabant (FBE) en Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN) in gang gezet, evenals met vergunningverleners van de gemeenten Oss, Grave en Cuijk. Na het verkrijgen van de ontheffingen en vergunningen zouden enkele prioritaire dassenburchten nog in 2021 ontmanteld kunnen worden, rekening houdend met de kwetsbare periode van dassen (december t/m juni). In de periode 2022/2023 zouden de overige burchten aan bod komen. In totaal ging het om 12 locaties.

De volledig onvoorziene hoogwatersituatie van medio juli 2021 heeft de acute noodzaak van het ontmantelen van de meest risicovolle dassenburchten op pijnlijke wijze duidelijk gemaakt. Het Calamiteitenteam Hoogwater heeft besloten dat de situatie dermate dreigend was, dat de ontmantelingen vervroegd, en dus zonder ontheffingen en vergunningen, moesten worden uitgevoerd. De benodigde ontheffingen en vergunningen worden dan achteraf geregeld.

Onderstaand worden de verschillende locaties besproken. Voor de ligging van deze locaties wordt verwezen naar bijlage I.

3. Inhoudelijk per locatie

De meest risicovolle locaties betroffen Maasdijk 5 in Overlangel, de TV-toren in Haren, Maasdijk 81 in Dieden, en de Lommerstraat (ongenummerd) in Linden. Deze zijn respectievelijk op 16 juli 2021, 17 juli 2021 (twee locaties) en 18 juli 2021 ontmanteld.

1. *Maasdijk 5 Overlangel*

De dijk bij Overlangel staat al langer te boek als kwetsbaar en daarom prijkte deze risicovolle burchtlocatie bovenaan de lijst van te ontmantelen burchten. De dassenburcht op zich ligt net buiten de beschermingszone van de dijk en kan gehandhaafd blijven. Maar er bevinden zich ook hollen onder een lange rij takkenrillen binnen de beschermingszone, die de percelen afbakenen. Het risico was aanwezig dat er nog meer risicovolle hollen onder de takkenrillen aanwezig zouden zijn.

Op 16 juli 2021 werden de takkenrillen verwijderd (figuur 2) en de zichtbare hollen nagegraven door de firma Van Erp, onder begeleiding van de ZV. Tot ieders verrassing bleken de hollen al na enkele meters dood te lopen onder de takkenrillen. Er werden geen dassen aangetroffen. Voor de zekerheid werd een sleuf gegraven om uit te kunnen sluiten dat er hollen vanaf de takkenrillen richting de hoofdlocatie van de burcht zouden lopen. Er bleken geen hollen aanwezig te zijn.

Bij de nacontrole door de ZV op 20 juli 2021 werd vastgesteld dat er geen nieuwe hollen gegraven waren. Op de plek waar de takkenrillen verwijderd waren, stond water.

Vervolgacties: De eigenaren van de aanliggende percelen hebben er mee ingestemd om de takkenrillen *definitief* te laten verwijderen. Hiermee wordt voorkomen dat er in de toekomst nieuw graafwerk door dassen onopgemerkt blijft. De aanplant van een (smalle) beukenhaag kan het verdwijnen van de ecologisch waardevolle takkenrillen deels compenseren.

Figuur 2. De verwijderde takkenrillen in Overlangel.

2. TV-toren in Haren

Deze kleine bijburcht (3 hollen) was al langere tijd niet in gebruik door dassen; bij eerdere veldbezoeken in 2020 en 2021 werd geen activiteit waargenomen. De dassen houden zich op in de grote hoofdburcht die 200 meter verderop ligt, op ruime afstand van de dijk. Op 17 juli 2021 werden de hollen met een midi-graver door de firma Van Erp nagegraven, onder begeleiding van de ZV. Hierbij werden geen bijzondere zaken aangetroffen, waarna de verwijderde grond weer teruggebracht werd. Vanwege de beperkte toegankelijkheid van het bosperceel en de tijdsdruk moest worden afgezien van het vullen van de open gegraven gangen met moeilijk doordringbare zwelklei. Er wordt niet verwacht dat dit grote problemen oplevert, de meerwaarde zou toch beperkt zijn omdat de dassen nog altijd de mogelijkheid hebben om naast de moeilijk doordringbare materialen te graven.

Vervolgacties: in het oorspronkelijke Plan van Aanpak is aangegeven om ter compensatie een terp aan te leggen in de omgeving van de TV-toren. Er zijn echter amper geschikte locaties in de omgeving te vinden. Het grasland bij de visvijvers (af te stoten eigendom van WSAM) biedt de mogelijkheid voor de aanleg van een alternatieve burchtlocatie in de vorm van een terp. Ecologisch gezien is het niet strikt noodzakelijk om een alternatieve burchtlocatie aan te leggen, omdat op 200 meter al de hoofdburcht aanwezig is, die ook bij hogere grondwaterstanden functioneel blijft. Echter, de aanleg van een extra alternatieve locatie kan mogelijk wel de graafdruk op de dijk verminderen.

3. Maasdijk 81 in Dieden

Op deze locatie, lokaal bekend als “Huis te Dieden”, werd in 2019 een dassenburcht ontmanteld, die zich deels in de Maasdijk bevond. De dassenfamilie (4 exemplaren) werd gevangen en verplaatst naar Valkenswaard. Tijdens veldbezoeken in het kader van project

Meanderende Maas (Dijkstra & Popelier 2021b), werd duidelijk dat er zich op het perceel nog steeds (of opnieuw) dassen bevinden. De hoofdburcht ligt op 125 meter van de dijk onder een stapel stalroosters en vormt dus geen risico. Dat is wel het geval met een kleine (bij)burcht in een berg zand, die tijdelijk op het boerenerf aan de teen van de dijk was gedeponeerd. Deze ligt binnen de beschermingszone van de dijk. De wijze van graven en aangetroffen prenten (pootafdrukken) maken overduidelijk dat hier sprake was van bewoning door das. Het risico dat de dieren hun gangenstelsel in de dijk voortgezet zouden hebben, werd als **hoog** ingeschat. Om die reden werd deze zandhoop op 17 juli 2021 door de firma Van Erp, onder begeleiding van de ZV afgegraven en verwijderd (figuur 3). Bij een laatste controle vóór de aanvang van de werkzaamheden werd de indruk verkregen dat dit burchtje ingenomen was door een vos. Tijdens het graafwerk werden geen dassen aangetroffen. Op enig moment heeft een dier de burcht ongezien kunnen verlaten; vermoedelijk betrof dit een vos.

Uit veiligheidsoverwegingen is een sleuf gegraven tussen de (verwijderde) zandhoop en de teen van de dijk om te controleren of er geen gangen de dijk in liepen. Dit heeft geen gangen van das richting de dijk aan het licht gebracht en de sleuf is weer zorgvuldig gedicht.

Figuur 3. Een van de hollen in Dieden.

Bij inspectie van het terrein, vóór de aanvang van de ontmanteling, werd tevens vastgesteld dat de hoofdburcht op het terrein actief in gebruik is door das(sen). Naast vers graafwerk werden verse prenten (voetsporen) in de directe omgeving aangetroffen.

Vervolgacties: het bijburchtje werd gegraven in een hoop zand die op termijn weer afgevoerd zal worden. Van een natuurlijk landschapselement is geen sprake; compensatie in de vorm van een terp is voorlopig nog niet aan de orde.

Volgens de bewoner van Maasdijk 81 hebben dassen in het verleden ook hollen gegraven op de

grens van het erf, in de teen van de dijk. Hiervan werden geen sporen aangetroffen. Dit betekent wel dat WSAM alert moet blijven op ongewenst, nieuw graafwerk.

4. Lommerstraat-Oost

De situatie aan de Lommerstraat – Oost (percelen 68/69) werd door het Crisis team Hoogwater als risicovol aangemerkt. De dassenburcht ligt nagenoeg geheel in een droogstaande sloot waarlangs een volgroeide meidoornheg en eiken staan. De sloot en heg liggen op een smalle strook grond van het Brabants Landschap (perceel 67); deze grenst aan een maisakker, die in gebruik is bij de VOF Loeffen.

Vanwege de hoogwater-ontwikkelingen werd op 18 juli 2021 door het Crisis team Hoogwater opdracht gegeven om nog dezelfde dag de burcht te ontmantelen. Bij het nagrafen van de dassenholen door de firma Van Erp richting de dijk, onder begeleiding van de ZV, bleek de situatie ernstiger dan gevreesd. Kwelwater stroomde met kracht via een dassenhol in de sloot (figuur 4). Op dat moment werd door WSAM groot alarm afgegeven en werden de acties opgeschaald.

Figuur 4. Alarm aan de Lommerstraat! Rivierkwel stroomt door een dassenhol.

Om duidelijkheid te krijgen hoever de dassenholen de akker ingaan, en om dassen een ontsnappingsmogelijkheid te bieden, werd een sleuf op 5 meter parallel aan de sloot gegraven (figuur 5). Hierbij werden geen hopen aangetroffen.

Met instemming van het Brabants Landschap (Gijs Looijen/Martijn Fliervoet) werd de houtwal over een lengte van 170 meter geruimd, de dassenhopen afgegraven (aan de dijkzijde) en een steunberm aangelegd. Bij deze ingrijpende acties werden geen dassen en slechts één konijn waargenomen. De indruk bestaat dat de dassen de burcht al verlaten hadden vanwege het stijgende grondwater. De firma Derks uit Haps heeft de werkzaamheden voor haar rekening

Figuur 5. Sleuf langs de burcht om te controleren of er holen van das doorlopen.

genomen, aangezien (veel) zwaar materieel moest worden ingezet. Uiteindelijk is in de avond en nacht 3.000 m³ grond ter plaatse gestort (figuur 6).

Bij de nacontrole door de ZV op 20 juli 2021 werden geen sporen van dassen aangetroffen op de afgegraven burchtlocatie. De dichtstbijzijnde dassenburcht (aan de Hardweg, op 200 meter afstand) was wel duidelijk bewoond. Waarschijnlijk hebben de dassen zich hier teruggetrokken.

Figuur 6. Aangelegde steunberm aan de Lommerstraat.

Vervolgacties: herstel van de dassenburcht is uiteraard geen optie, aangezien deze voor nieuwe problemen zou zorgen. De aanleg van een alternatieve burchtlocatie in de vorm van een terp is vanuit ecologisch oogpunt wel wenselijk, aangezien het gebied dicht bezet is met dassen. Deze terp dient dicht bij de ontmantelde burcht gerealiseerd te worden. In het Plan van Aanpak Prioritaire Dassenburchten is voorgesteld om dit te realiseren in de strook natuur langs de Kraaijenbergse Plassen (plas 5, Dijkstra & Popelier 2021a). Hiervoor zal overleg met de grondeigenaar, gemeente Cuijk, moeten worden opgestart.

4 Overige risicovolle burchten

Naast de bovenstaande vier locaties werd aanvankelijk ook van een andere locatie (locatie 5) beslist om ze direct te ontmantelen. Daarnaast zijn nog twee andere locaties vanuit voortschrijdend inzicht nader bekeken. Van ontmanteling is voor een deel van deze locaties uiteindelijk voorlopig afgezien. De drie locaties worden onderstaand besproken.

5. De Cork, Gassel

De dassenburcht De Cork (in perceel 1647 te Gassel) bleek op 19 juli 2021 onder water te staan. Op het laatste moment werd besloten niet tot ontmanteling over te gaan. Enerzijds omdat het waterniveau in de Maas al aan het dalen was, anderzijds omdat ontmanteling van de burcht een ongewenst effect op de met water verzadigde dijk zou kunnen hebben. Verdere acties zullen worden uitgevoerd in de periode 2021/2022.

6. Ganzenorgel, Linden

De grote en oude burcht Ganzenorgel (Lommerstraat 6, Linden) is, op basis van visuele waarneming gespaard gebleven van het hoogwater. De holen staan niet zichtbaar onder water, maar de ingangen liggen op kruinniveau van de waterkering waardoor de diepte ook maar beperkt in te schatten is. Wel is gezien dat de meeste dassenactiviteit is verschoven naar de zuidzijde van de burcht. Ook voor deze burcht geldt dat verdere acties nodig zullen zijn en waarschijnlijk plaats zullen vinden in de periode 2021/2022.

7. Lommerstraat West (VOF Loeffen)

Tijdens de nacontrole door de ZV bleek dat de kleine burcht Lommerstraat West (3 holen) eveneens onder water stond. Ontmantelen tijdens het hoogwater werd als te risicovol gezien, omdat de dijk nog steeds verzadigd was met water. De dassen zijn naar een andere plek vertrokken, die niet kon worden gevonden. Deze burcht ligt binnen de beschermingszone. Omdat de burcht verlaten is en vanwege de hoge grondwaterstand ook wel enige tijd leeg zal blijven, waren de omstandigheden gunstig om de burcht nu af te schermen met betongaas. ODBN heeft op 23 juli 2021 (mondeling) toestemming gegeven om deze handelingen doorgang te laten vinden. Op 26 juli 2021 werd de burchtlocatie door de firma Van Erp, onder begeleiding van de ZV ontmanteld, waarbij de holen zijn nagegraven en gedicht. Daarnaast is het terrein enigszins geëgaliseerd om nieuwe graverij te ontmoedigen. Er werden geen dassen aangetroffen. De burcht was drooggevalen, maar de beide nestkamers bevatten nog doorweekt nestmateriaal.

Figuur 7. Het kleine burchtje Lommerstraat-West (VOF Loeffen).

Vervolgacties: Waarschijnlijk zal pas in het najaar van 2021 (na het vallen van het blad) blijken wáár de dassen zich hebben teruggetrokken. Dan zal bepaald moeten worden met de grondeigenaar of die locatie gehandhaafd en eventueel verbeterd kan worden. Wanneer dat niet het geval is, dient een alternatieve burchtlocatie in de vorm van een terp, op een gunstige locatie aangelegd te worden, zo dicht mogelijk bij de ontmantelde burcht. Een aspect waarmee rekening moet worden gehouden is dat de acceptatie van dassen door lokale agrariërs laag is.

5. Vervolgtraject

ODBN is (mondeling) geïnformeerd over de spoedacties langs de Maasdijk. Zoals aangegeven in het “Plan van Aanpak Primaire burchten in de Maasdijk” (Dijkstra & Popelier 2021a), zal ODBN (achteraf) om formele toestemming gevraagd worden. Dat geldt eveneens voor de vergunningsverleners van de gemeenten Oss, Grave en Cuijk.

Zowel “Das en Boom” als “Dassenwerkgroep Brabant” zijn door WSAM uitgebreid op de hoogte gebracht van de noodzakelijke ontmanteling van de bovenstaande dassenburchten.

6. Literatuur

Dijkstra, V. & T. Popelier, 2021b. Bever & Das in Meanderende Maas. Rapport 2021.04. Zoogdierverseniging, Nijmegen.

Dijkstra, V & T. Popelier, 2021a. Prioritaire dassenhopen in Maasdijk traject Cuijk-Lith. Plan van Aanpak. Notitie 2021.012. Zoogdierverseniging, Nijmegen.

BIJLAGE I

Kaarten met de ligging van de verschillende locaties.

